

תכליותיה המעשיות של ההיסטוריה הצבאית

„רק השוטף לומד מנסיון עצמו.
ואילו החכם לומד גם מנסיונם של האחרים“
(ביסמרק)

סא"ל אמיתי לביא

הדרושה לשיפור ביצוע תפקידיהם, והר-
חבת אופקיהם בנושאים לאומיים ועולמיים
לשם הבנת מאבקנו בארץ-ישראל.

פיתוח כושר חשיבה

נשקו העיקרי של הקצין והמפקד הוא
מוחו, ויש לפעול רבות כדי „לאמנו“ על-
מנת שיוכל לקבל החלטות נכונות. „אימון“
זה נעשה באמצעות לימוד סכמתי של
הערכות מצב, דיונים, תל"גים, שיחות
וכדומה. אמצעי חשוב נוסף לאימון זה,
הוא ניתוח פרשיות-קרב מן ההיסטוריה
הצבאית. בצורה ציורית ניתן לתאר זאת
כ„התעמלות השכל“, „התעמלות“ זאת,
שתפקידה להרחיב את תחומי החשיבה
ולהגמיש אותה, דהיינו לחדד את המח-
שבה הצבאית, עדיף לעשותה על מכשי-
רים קיימים ולא על נתונים תיאורטיים.
ניתן להשיג בנקל נתונים מן ההיסטוריה
הצבאית, לבחון את השיקולים, ההחלטות,
מהלכי הקרבות ותוצאותיהם.

ניתוחי קרבות — או כפי שנהוג לכנותם
„ניתוחי אירוע“ — מקובלים בעיקר במ-
ערך ההדרכה. בקורסים למפקדים, למשל,
מקובל לפתוח חלק מנושאי האימון בדוג-
מה מן העבר באותו תחום. דוגמה זו
משמשת כמצע לדיון, כהצגת תכלית או
כהדגמה ממנה יש ללמוד (בדרך כלל
באופן חיובי). לעיתים יותר נדירות מת-
בצע „ניתוח האירוע“ לשמן, לפיתוח כו-

- הקניית מידע על פעולות צבאיות
בכלל ומלחמות צה"ל בפרט.
- פיתוח כושר החשיבה לניתוח בעיות
צבאיות.
- מתן רעיונות לפתרון בעיות קוג-
קרטיות ולגיבוש תכניות פעולה.
- חינוך לוחמים לערכי לחימה, לאור
קרבות-מופת.

הקניית מידע

ספרי ההיסטוריה הצבאית מעמידים
לרשות המפקד מחקרים מגוונים. מהם
מחקרים כלליים המתארים ומנתחים מלח-
מות, מערכות או קרבות על פי מהלכם
הכרונולוגי, ומהם מחקרים עיוניים העוס-
קים בבעיות כגון ניתוח תורות לחימה,
אמצעי לחימה, התנהגות לוחמים בקרב,
צורות-קרב וכדומה. מגוון זה יכול לספק
לקורא מידע בתחום התעניינותו ולהרחיב
את אופקיו. קריאה זו אף מאפשרת לו
לערוך השוואות בין הסיכום ההיסטורי,
לבין נסיונו האישי בתחום עיסוקו הצבאי
וידעו שרכש בקורסים שונים.

לאחרונה עדים אנו לתופעה של מפקדים
שאינם מתפנים מעיסוקם הצבאי; הם נת-
בעים לפקד על יחידתם, לקיים אימונים,
להתכונן לבאות, ולטפל בחייליהם, כך
שאינם להוטים אחר הרחבת האופקים.
עיון בכתבי ההיסטוריה הצבאית ישרת
שתי מטרות: הקניית השכלה צבאית

ההיסטוריה צבאית היא מחקר של מאורעות
צבאיים וסיכומם בכתב. לכתובת היס-
טוריה צבאית מספר טעמים. ביניהם —
הרצון להנציח את פעולות הצבא והשאי-
פה ללמוד לקחים, כדי להימנע משגיאות
העבר וכדי לאמץ את גורמי ההצלחה.
ישנן אומות להן ההיסטוריה צבאית רשומה
באופן כרונולוגי רצוף על-פי סדר התרח-
שות האירועים. לצה"ל אין ההיסטוריה
רשומה כזו, אך יש לו היסטוריה כתובה
של חלק ממלחמותיו ושל קרבות נבחרים
ומבצעים אחרים מאז הקמת מדינת-
ישראל. חלקם של מחקרים אלו פורסם
ברבים וחלקם הופץ בצבא, אך לא הגיע
לידי כל המפקדים, הן משום שלא גילו
עניין בהיסטוריה צבאית והן בשל נהלי
הנפקה מסורבלים. חלק אחר של המחק-
רים הופץ לקבוצה מצומצמת ביותר,
מטעמי בטחון-שדה.

בהיותי מעורה בנושא ההיסטוריה בצה"ל
מזה שנים אחדות, נוכחתי לדעת כי רבים
ממפקדינו טרם עמדו על מספר תכליות
שימושיות * חשובות שניתן להפיק ממח-
קרי ההיסטוריה הצבאית:

* קיימות שתי גישות עיקריות לעיון בהיס-
טוריה צבאית: הגישה האקדמית החוקרת את
התיאוריה הצבאית, והגישה התכליתית החור-
קת את ההיבטים המעשיים של ההיסטוריה
הצבאית. רשימה זו עוסקת בגישה השנייה. —
המחבר.

שר החשיבה. מקובל לבצע זאת בשיטה „כיצד היית אתה מבצע זאת?“ המדריך מציג מעשה שהיה מאחד הקרבות ומביא קש מכל המשתתפים להציע את פתרונותיהם לבעיה. הפתרונות השונים יכולים אף הם לשמש בסיס לדיון. בגמר הדיון יכול המנחה להציג את הפיתרון ההיסטורי לבעיה, ואף את הפיתרון המומלץ על-ידי מפקדת הקורס. בכל מקרה, פיתרון מחייב לנתח את הנתונים, להעריך את המצב ולגבש תכנית. זאת „התעמלות השכל“ המפתחת כושר חשיבה צבאית. אפשר, כמובן, לשכלל שיטת הדרכה זו על-ידי עזרי אימון מתאימים, כגון מפות, מרשמי-קרב, סרטים, שולחן-חול, תצלומי אוויר וקרקע ועזרים אחרים. בעוד שבקורסים למפקדים נהוגים ניתוחי אירוע, הרי בשאר היחידות לא מקובלת שיטת הדרכה זו בהכשרת מפקדים ובאימונם. האם לקראת אימון העוצבה בהבקעה אין מקום לערוך לכל סגל המפקדים בעוצבה ניתוח אירוע, למשל, של אחד מקרבות ההבקעה בהיסטוריה הצבאית שלנו? גם מכתבי-העת הצבאיים שלנו נעדרים הניתוחים האלו, בעוד שבעבר לא נפקד מקומם בגליונות „מערכות“ ו„צקלון“.

פתרון בעיות קונקרטיות וגיבוש תכנית פעולה

התהליך הצבאי של קבלת החלטות בנוי ממספר רבדים, על דרך האלימינציה:

- הצגת הנתונים וניתוחם.
- גיבוש מספר דרכי פעולה אפשריות סבירות.
- בחינת דרכי הפעולה האפשריות לאור תגובות אפשריות של האויב.
- קבלת ההחלטה — בחירת דרך פעולה נבחרת.

בתהליך מחשבתי זה רגילים אנו לנתח עובדות בתחומים שונים, אך תחום אחד אינו נכלל במרבית המקרים בתהליך זה — לקחי ההיסטוריה הצבאית, או במילים אחרות, מיצוי הניסיון הצבאי. אם נקבל את הדעה, שאנו רשאים להפיק לקחים מההיסטוריה בהתאם לצרכינו, הרי שנמצא תחום נוסף של נתונים העשויים להשפיע על תהליך קבלת ההחלטות. זהו תחום הניסיון והלקח הטמונים בהיסטוריה הצבאית, שתפקידם למנוע את מקבל ההחלטה משתי טעויות נפוצות. הראשונה — חזרה על טעויות שנעשו בעבר, מכיוון שמקבל ההחלטה לא ידע כי הט-

עויות נעשו על-ידי קודמיו. השניה — היצמדות ללקחים שהופקו מהמלחמה הקודמת ושוב אינם מתאימים לנסיבות החדשות, מכיוון שהלקחים שנלמדו אינם מוחלטים וסופיים. זאת, משום שמרכיבי הקרב — האדם, הזירה ואמצעי הלחימה — משתנים מעת לעת.

באופן מעשי מתבטא הדבר במספר שא-לות, שרצוי שתישאלנה בטרם תיפול ההכרעה: כיצד נהגו מפקדים אחרים בצה"ל, ואולי אף בצבאות אחרים, כאשר ניצבו בפני בעיה דומה? כיצד התנהג האויב, כאשר ננקטה דרך פעולה דומה בעבר? והאם עשוי הוא לחזור על תגובתו, או להגיב בדרך שונה? כדי לתת תשובות לשאלות אלו, יש לבחון, במידת האפשר, מספר דוגמות דומות מפרשיות-קרב. הדמיון אינו חייב להיות בכל המרכיבים. קשה למצוא בהיסטוריה דוגמה שתהיה זהה בפרטים הגיאוגרפיים, בצורת הקרב, ביחסי הכוחות, בעיתוי, במגוון האוויר ובתנאים אחרים. יחד עם זאת, אפשר בהחלט ללמוד מן המרכיבים היסודיים של המצבים השונים.

כאן חייבת להישאל השאלה האם אפשר או אי אפשר לעשות אנלוגיות בהיסטוריה הכללית בכלל, ובצבאית בפרט? ההיסטוריה אינה חוזרת על עצמה ובוודאי שלא ניתן לחקות פעולות מוצלחות מהעבר. לעומת זאת, אפשר להפיק ממנה לקחים, כפי שיוצג בסיפור הבא:

ידיד סיפר לי כי במבצע „קדש“, בהיותו קצין מבצעים גדודי, נבלמה התקדמות גדודו בגזרת אבו-עגילה. בהוראת המג"ד יצא לפלוגה הקדמית, כדי לברר את סיבת העצירה. המ"פ הסביר לו שפלוגתו והכוח המצרי ממול נמצאים בעמדות, מחליפים מדי פעם יריות בודדות, וכך נוצר קיפ-און. הוא נזכר בדברים שקרא על קרבות מלחמת הקוממיות, כאשר הכוחות הערביים היו נוהגים לתפוס עמדות-אש ול-הטריד את כוחותינו, ורק כאשר כוחותינו נקטו יוזמה ותימרנו לעבר האויב, נסוג זה מעמדותיו. אסוציאציה זו גרמה לקצין המבצעים להורות למ"פ להגיע את פלוגתו בחיפוי בסיס-אש ולתקוף את האויב. ואכן, הפלוגה כבשה את המוצב שממול והתקדמות הגדוד התחדשה.

זהו דוגמה מובהקת לגורם נוסף בהערכת-המצב, אשר לא תמיד נלקח בחשבון. יש הטוענים כי אנלוגיה מההיסטוריה הצבאית תדכא את התפתחות המחשבה

הצבאית העצמאית המקורית. זוהי גישה מוטעית, משום שלימוד עצמי מבראשית אינו ערובה לפיתוח מחשבה ולגיבוש גישה חדשנית לבעיות צבאיות. לעומת זאת, ההסתייעות בניסיון ובחכמה שהצטברו עד כה, תהווה נקודת-זינוק העשויה להבטיח הישגים רבים יותר.

חינוך לוחמים

אחד ממרכיבי עוצמתו של צבא הוא רוח-גיסותיו (מוראל). את רוח-הגיסות יש לטפח באופן רצוף במשך כל ימות השנה, כדי שזו תעמוד במבחן העליון — המלחמה. אחד האמצעים לטפח את רוח-הגיסות, הוא מורשת-הקרב של הצבא — פרשיות-מופת בתולדותיו. באמצעות פרשיות-קרב נבחרות ניתן לחנך חיילים לאומץ-לב, על-ידי הצגת סיפורי-לוחמים שהצטיינו באומץ-לבם ובהקרבתם. מפקדים יכולים באמצעות סיפורים אלה לטעת בלב החיילים ערכי הקרבה עצמית למען זולתם, או למען השגת המשימה בקרב. הכרת מלחמות צה"ל וזירות קרבותיו עשויות לטפח את אהבת המולדת והזיקה אליה.

בתחום חינוך הלוחמים אין מדובר רק במורשת ההיסטוריה הצבאית המודרנית, אלא גם זו שבתקופה העתיקה. יש לקרב את חיילינו ומפקדינו אל מלחמות עם-ישראל בכל התקופות. בכך נקרב אותם לתולדות עמנו ונביא לידי כך שיבינו את צדקת קיומנו בארץ-ישראל.

סיכום

לימוד ההיסטוריה הצבאית ועיון בה, יכולים לתרום לשיפור רמתם של המפקדים. בצה"ל טרם מוצו האפשרויות הטמונות בתחום זה, ועל המפקדים, בכל הרמות, לתת דעתם על כך. יש להרבות במחקרי ההיסטוריה הצבאית להרחבת האופקים; יש לנתח בעיות בתחום זה, כדי לשפר את כושר החשיבה של קציני צה"ל; רצוי להיעזר בלקחים מן ההיסטוריה הצבאית בעת קבלת החלטות; מן הראוי שנטפח את מורשת-הקרב, לחיזוק רוח לוחמינו.

צה"ל צריך להרבות בהפצת חומר היסטורי-צבאי מתאים למפקדים, עד לרמות הנמוכות ביותר, כדי לתת בידי המפקדים כלים לביצוע משימות אלו.

ההיסטוריה, אמנם, אינה חוזרת על עצמה, אך ברור כי ניתן ללמוד ממנה.